

7. Митрофанов А.А. Основні напрямки кримінально-правової політики в Україні: формування та реалізація: автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право» / Митрофанов А.А.; Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. – К., 2005. – 22 с.
8. Епифанова Е. В. Концепция уголовно-правовой политики России как средство управления процессом противодействия преступности / Е.В. Епифанова // Вестник Самарской гуманитарной академии. Серия: Право. – 2009. – № 2 (6). – С. 72–76.
9. Максимів О.Д. Теоретичні засади політики України у сфері протидії злочинності: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. / Максимів О.Д. – Львів, 2016. – 334 с.
10. Борисов В.І., Фріс П.Л. Поняття кримінально-правової політики // Політика у сфері боротьби зі злочинністю України: теоретичні та прикладні проблеми : монографія / за заг. ред. проф. П.Л. Фріса та проф. В.Б. Харченка. – Івано-Франківськ – Харків, 2016. – С. 24–43.
11. Фріс П.Л. Політика у сфері боротьби зі злочинністю та кримінально-правова політика у системі суспільних наук / П.Л. Фріс // Збірник наукових праць «Питання боротьби зі злочинністю». – 2016. – Випуск 31. – С. 3–27.
12. Борисов В.І., Фріс П.Л. Поняття кримінально-правової політики // Вісник Асоціації кримінального права України. – 2013. – № 1(1). – С. 15–31.

УДК 343.9

ЗАПОБІГАННЯ ВІДМИВАННЮ КОШТІВ, ЗДОБУТИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ, В УКРАЇНІ

PREVENTION FROM LAUNDERING MONEY ACQUIRED IN A CRIMINAL WAY IN UKRAINE

Мудряк Т.О.,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального права та криминології
Університету державної фіскальної служби України

Омельчук А.А.,

студентка
Навчально-наукового інституту права
Університету державної фіскальної служби України

У статті досліджується проблематика визначення поняття відмивання коштів, здобутих злочинним шляхом. Характеризуються основні причини та умови вчинення цього виду злочинної діяльності. Також аналізується специфіка відмивання «брудних коштів» та стан протидії цьому суспільно негативному явищу в Україні.

Ключові слова: відмивання коштів, здобутих злочинним шляхом, причини та умови відмивання «брудних грошей».

В статье исследуется проблематика определения понятия отмыывания средств, полученных преступным путем. Характеризуются основные причины и условия совершения этого вида преступной деятельности. Также анализируется специфика отмыывания «грязных денег» и состояние противодействия этому общественно негативному явлению в Украине.

Ключевые слова: отмыывание средств, полученных преступным путем, причины и условия отмыывания «грязных денег».

The aim of this article is to investigate a range of problems dealing with the definition of the concept of laundering money acquired in a criminal way. The principle reasons and conditions of committing this kind of crime are characterized. The specific character of “dirty money” laundering and the state of counteraction to this publicly negative phenomenon in Ukraine are analyzed as well.

Key words: launder money, commit a crime, criminal way, reasons and conditions.

Постановка проблеми. Актуальність тематики досліджень полягає в тому, що відмивання коштів, здобутих злочинним шляхом, є негативним не тільки економічним, а й соціальним явищем. Його поширення становить небезпеку для діяльності у сфері економіки, фінансової системи та валютних операцій, а також може призвести до порушення правопорядку в державі. Під час розгляду цього явища також доцільно звернути увагу, що відмивання «брудних грошей» набуло більш стрімкого поширення у період проведення соціально-економічних реформ і стрімкого спаду економіки.

Ступінь наукового вивчення проблеми визначається тим, що відмивання коштів, здобутих злочинним шляхом, є об'єктом дослідження багатьох вчених-правників. Цьому питанню присвячені праці Л. Аркуші, І. Мезенцевої, О. Барановського, С. Буткевича, Ю. Короткова, Р. Сопільника, Р. Сороки, С. Чернова, М. Флейчук та інших.

Мета статті полягає в аналізі визначення поняття відмивання коштів, здобутих злочинним шляхом, а також у виокремленні основних характерних рис та причин вчинення цього протиправного явища в Україні.

Викладення основного матеріалу. Значна кількість злочинів вчиняються з метою отримання прибутку. Відми-

вання коштів, здобутих злочинним шляхом, являє собою процес, який дає змогу приховати незаконне походження цього прибутку. Адже коли кримінальна діяльність породжує значні прибутки, злочинці знаходять різні способи здійснення маніпуляцій із коштами так, щоб не привертати увагу до діяльності, що є їх джерелом, або до осіб, які беруть участь у такій діяльності. Злочинці досягають цього шляхом приховування джерел, зміни форми або переміщення коштів туди, де менша ймовірність привернути до них увагу.

Єдиного змістовного визначення поняття «відмивання коштів» у науковій літературі немає, часто вживаються його синоніми – легалізація коштів, здобутих злочинним шляхом, «брудні гроші», злочинні прибутки. Наприклад, С.Б. Чернов під поняттям «відмивання доходів, що одержані незаконним шляхом» розуміє як зумисне надання легітимного вигляду користуванню, володінню чи розпорядженню фінансовими коштами, іншим майном [1, с. 52]. Дещо деталізоване визначення надає Ю.В. Коротков: відмиванням незаконних доходів є умисне приховування їхнього походження шляхом спотворення інформації про справжній характер доходів, джерело, місцезнаходження,

право власності на доходи чи інші права на них, укладання угод із незаконними доходами з метою подальшого їхнього введення в юридично легальному (легітимному) вигляді в різних формах (придбання рухомого або нерухомого майна, інвестування в легальну економічну діяльність) в офіційний економічний кругообіг [1, с. 55]. Науковці акцентують увагу саме на умисності цього діяння, що спрямовується на приховання походження «брудних доходів» з єдиною метою – їх узаконення.

Також, аналізуючи позиції дослідників цієї проблеми, можна виділити ще й те, що «відмивання» містить у собі методи і способи, за допомогою яких кошти, здобуті злочинним шляхом, перетворюються на легальні доходи з приховуванням порушень законодавства.

Відсутнє єдине уніфіковане визначення відмивання «брудних коштів» і серед вчених-криміналістів. Під відмиванням доходів, одержаних злочинним шляхом, вони розуміють:

- виведення «брудних» коштів зі сфери обігу тіншового капіталу з наданням видимості їхнього законного походження;

- зумовлену об'єктивними та суб'єктивними чинниками, взаємопов'язану із середовищем і в ньому відображену систему дій суб'єкта;

- типові схеми (типології), що полягають у здійсненні у певній послідовності «елементарних» фінансових і господарських операцій;

- невід'ємний складник технологій злочинного збагачення, тобто комплексів взаємопов'язаних злочинних дій, що поєднані в єдиний ланцюг злочинної поведінки, де власне легалізація є останньою ланкою [2, с. 183].

В основному поняття «відмивання» і «легалізація» розглядаються як тотожні поняття. Однак не всі науковці погоджуються з цією позицією. С.Г. Гуржій вважає не зовсім коректним те, що закон фактично отожднює ці два поняття. Його судження полягають у розведенні по суті категорій «відмивання» коштів, яке він називає кримінальним діянням, та «легалізації» тіншових доходів, які, як правило, не є результатами злочинної діяльності [3, с. 122].

Зі введенням в дію з 1 вересня 2001 р. Кримінального кодексу України сформульовано чітке визначення поняття відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом. Це «вчинення фінансової операції чи укладання угоди з коштами або іншим майном, одержаним внаслідок вчинення суспільно небезпечного протиправного діяння, що передувало легалізації (відмиванню) доходів, а також вчинення дій, спрямованих на приховання чи маскуванню незаконного походження таких коштів або іншого майна чи володіння ними, прав на такі кошти або майно, джерела їх походження, місцезнаходження, переміщення, а так само набуття, володіння або використання коштів чи іншого майна, одержаних внаслідок вчинення суспільно небезпечного протиправного діяння, що передувало легалізації (відмиванню) доходів» [4, с. 745].

Як і будь-яка злочинна діяльність, відмивання коштів, здобутих злочинним шляхом, має причини та умови вчинення. Причини становлять собою явища, які безпосередньо пов'язані з відмиванням коштів, а умови в основному являють собою негативні процеси в суспільстві, які сприяють вчиненню злочину. Залежно від змісту детермінанти відмивання коштів, здобутих злочинним шляхом, поділяються на економічні, політичні, правові та організаційні.

Економічні причини та умови поширення відмивання коштів в Україні зумовлені такими факторами, як тінзація економіки, інфляція, недосконалість системи грошового обігу, монополізація певних сфер господарської діяльності. Невдалі економічні реформи сприяють стрімкому розвитку економічної злочинності.

Політичні детермінанти відмивання злочинних доходів в Україні тісно переплітаються з економічними перетвореннями, адже існує прямий взаємозв'язок з ефек-

тивністю державної політики, оскільки лише грамотна економічна політика, спрямована на забезпечення гідного рівня життя населення, здатна усунути причини корисливої злочинності.

Правові причини та умови відмивання злочинних доходів в Україні полягають у нестабільності законодавства щодо запобігання і протидії відмивання «брудних коштів», адже за останній час в нього було внесено досить багато поправок і змін, що часто впливає на правильність оцінки ефективності встановлених заходів щодо боротьби з цим злочинним явищем. Ще одним аспектом правових детермінантів є правова несвідомість значної частини населення, значна поширеність правового нігілізму.

Організаційні причини та умови полягають у відсутності механізмів налагодженої взаємодії між різними органами державної влади, до компетенції яких входить протидія процесу відмивання злочинних коштів; також існує і дефіцит технологій і наукового супроводження, що сприяли б запобіганню цього злочину [5, с. 288].

В Україні питання протидії та боротьби з відмиванням коштів, здобутих злочинним шляхом, стало актуальним одразу після здобуття незалежності. Через високий рівень злочинної діяльності щодо відмивання коштів та відсутності ефективних заходів у боротьбі з цим негативним явищем у 2002 р. Група з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму (FATF) внесла Україну до списку країн із високим рівнем криміналізації економіки, які несуть потенційну загрозу світовому співтовариству. Особливо наголошувалося на відсутності основного закону щодо протидії відмиванню коштів. Внесення України до «чорного списку» було об'єктивним, адже тоді була фактично відсутня система протидії відмиванню коштів, здобутих злочинним шляхом. Урядом були впроваджені заходи, що відповідали рекомендаціям FATF, і вже в 2004 р. Україну було виключено з «чорного списку».

Однак це не гарантувало подальшого ефективного розвитку системи протидії і зменшення рівня злочинної діяльності, пов'язаної з відмиванням коштів. Через неефективність і слабкість державних інституцій, що контролюють і забезпечують процес боротьби з відмиванням «брудних» коштів набувають поширення злочинний перерозподіл та присвоєння грошових ресурсів, підкуп та продажність не тільки у приватній, а й у публічних сферах. Тому в 2010 р. Україна знову потрапила до списку FATF, пов'язаного з моніторингом процесу боротьби з відмиванням грошей. Також до українських фінансових установ застосовувалися заходи дискримінаційного характеру. Уряд був змушений провести відповідні зміни в законодавстві. У результаті цього в 2011 р. FATF прийняв рішення виключити Україну зі списку.

Позитивні зміни щодо протидії відмиванню коштів відбулись із прийняттям Закону України від 14 жовтня 2014 р. № 1702-VII «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», який спрямований на забезпечення реалізації положень міжнародних стандартів у сфері протидії відмиванню коштів, що були новелою для українського законодавства [6]. Зокрема, запроваджено національну оцінку ризиків системи фінансового моніторингу; включення податкових злочинів у предикатні; удосконалено законодавчі аспекти, які впливають на якість розслідування злочинів щодо відмивання коштів, одержаних злочинним шляхом.

Також слід зазначити, що Державна служба фінансового моніторингу співпрацює з міжнародними інституціями у сфері протидії відмиванню «брудних коштів». Протягом 2016 р. вона активно співпрацювала не лише з Міжнародною групою із протидії відмиванню брудних грошей (FATF), а й із Комітетом експертів Ради Європи з оцінки

заходів протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму (MONEYVAL), Європейським Союзом, Світовим банком, Міжнародним валютним фондом, Егмонтською групою підрозділів фінансових розвідок, Організацією Об'єднаних Націй. Значна увага була приділена роботі в рамках Комітету MONEYVAL як ключового офісу Ради Європи з питань боротьби із відмиванням коштів та фінансуванням тероризму. З метою активізації цієї роботи Державною службою фінансового моніторингу за підтримки Уряду України утворено та забезпечується функціонування Робочої групи з підготовки до 5-го раунду оцінки MONEYVAL із числа керівного складу державних органів [7].

Специфіка відмивання грошей в Україні полягає в тому, що переважна частина такої діяльності має економічне підґрунтя. Варто звернути увагу на те, що більшість доходів, які відмиваються в Україні, – це доходи, отримані від ухилення від сплати податків. Це можна пояснити досить високим податковим тиском на підприємницьку діяльність, недосконалим законодавством і таким негативним антисупільним явищем, як корупція. Звідси можна зробити висновок, що процес відмивання грошей в Україні зумовлений саме такими об'єктивними причинами.

Характерною рисою процесу відмивання незаконних коштів в Україні є не введення злочинних доходів до легітимної сфери капіталообороту, а, навпаки, їх вилучення з

легітимної сфери у вигляді готівки, що є джерелом функціонування «тіньового» сектора економіки. В умовах глобалізації «тіньової» економіки в Україні вилучення коштів з легітимного обороту з метою як ухилення від сплати податку, так і їх розкрадання для багатьох організованих злочинних угруповань стало професійним видом господарської діяльності [8, с. 290].

Висновки. Відмивання коштів, здобутих злочинним шляхом, являє собою певний процес, що складається із послідовних дій, спрямованих на приховування істинних джерел походження доходів. Цей вид злочинності характеризується корисливістю, прямим умислом і метою легалізувати кошти від незаконної діяльності. Основні причини поширення відмивання «брудних грошей» в Україні насамперед пов'язані з економічними проблемами, а вже потім – із соціальними і правовими. Тому нестабільність економічного розвитку держави, невдалі соціально-економічні реформи тільки сприяють вчиненню такого корисливого злочину.

З метою розбудови дійсно правової держави Україна впроваджує міжнародні стандарти боротьби з відмиванням незаконних доходів, що позитивно впливає на формування національної стратегії. Рекомендації і принципи FATF, які Україна зобов'язалася виконувати, сприяють побудові ефективної системи щодо протидії відмиванню коштів, здобутих злочинним шляхом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Соловій Я.І. Легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом: монографія / Я.І. Соловій, В.В. Дутка, А.В. Дутка. – Івано-Франківськ: Надвірнянський друк, 2008. – 231 с.
2. Журавель В. Предикатний фактор у структурі елементів криміналістичної характеристики легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом / В. Журавель // Вісник Академії правових наук України. – 2005. – № 1. – С. 182–189.
3. Мезенцева І. Є. Антилегалізаційне законодавство: світовий досвід і тенденції розвитку / І.Є. Мезенцева // Вісн. Нац. ун-ту внутр. справ. – 2012. – Вип. 20. – С. 122–124.
4. Кримінальний кодекс України : [наук.-практ. комент.] : [у 2 т.] / за заг. ред. В.Я. Тація, В.П. Пшонки, В.І. Борисова, В.І. Тютюгіна. – [5-те вид., доповн.] – Х. : Право, 2013. – 1416 с.
5. Сорока Р.С. Специфіка внутрішнього фінансового моніторингу / Р.С. Сорока, М.П. Сорока // Легалізація економіки та протидія корупції в системі економічної безпеки держави: тези доповідей учасників Міжнародної науково-практичної конференції (31 травня 2014 р.). – Львів: ЛьвДУВС, 2014. – С. 287–291.
6. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдженню зброї масового знищення: від 14.10.2014 р. № 1702-VII. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>
7. Інформування про результати роботи Державної служби фінансового моніторингу за 2016 рік. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.sdfm.gov.ua/news.php?news_id=3160&lang=uk.
8. Флейчук М.І. Легалізація економіки та протидія корупції у системі економічної безпеки: теоретичні основи та стратегічні пріоритети в умовах глобалізації / М.І. Флейчук. – Львів: Ахілл, 2008. – 660 с.